

УДК 130.2:001.8

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2024.103.9>

О. Ф. СТАДНІК

докторка соціологічних наук,
професорка кафедри креативних культурних індустрій
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

О. Ф. ВАНЮШИНА

кандидатка філософських наук,
доцентка кафедри психології
Державний торговельно-економічний університет

РЕКОНСТРУКЦІЯ НОРМАТИВНОГО ТІЛА ЧЕРЕЗ БІОНІЧНІ ПРОТЕЗИ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВИХ ТРАВМ І ГЕРОЇЗМУ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті досліджується вплив військових конфліктів, зокрема українсько-російської війни, на антропологічні уявлення про тіло, а також на зміни соціальних норм та естетичних стандартів. Особлива увага приділена біонічним протезам, які завдяки своїй функціональності та естетичній привабливості не лише стають популярними серед постраждалих від війни, але й відкриваючи нові можливості для своїх користувачів змінюють традиційні уявлення про тілесність та функціональність. У статті розглядається, як ці протези впливають на стандарти нормативного тіла та уявлення про фізичну досконалість, зміщуючи акценти на функціональність і витривалість. З'ясовано, що населення загалом толерантно ставиться до тіл з інвалідністю, а тіла з біонічними протезами часто сприймаються як ознака мужності та героїзму. Найбільш стигматизуючою групою виявилися підлітки, які схильні дотримуватися стандартів нормативного тіла, тоді як молоді жінки демонструють високий рівень емпатії до людей з інвалідністю, хоча також зазнають впливу соціальних стандартів. У сучасному українському суспільстві біонічні протези стають символами успішності та героїзму, а ветерани, які їх використовують, перетворюються на ікони мужності та технологічного прогресу. У статті підкреслено важливість дослідження впливу війни на тілесність і трансформацію соціокультурних уявлень про стандарти краси у контексті українсько-російської війни. Дослідження демонструє, що впровадження біонічних протезів суттєво впливає на соціальну адаптацію та реабілітацію ветеранів, а також на формування нових культурних цінностей, де інновації та технології інтегруються в національний наратив.

Ключові слова: тілесність, військові конфлікти, героїзм, соціокультурні уявлення, соціальні норми, інвалідність.

Вступ. Стандарти нормативних тіл в суспільстві завжди були динамічними та чутливими до різних історичних подій і соціокультурних змін. У різні епохи і в різних культурах ці стандарти варіювалися, відображаючи ідеали краси, здоров'я та соціального статусу, які були актуальними в конкретний період часу. Історичні події, такі як війни, революції, економічні кризи та науково-технічний прогрес, суттєво впливали на те, як сприймалося людське тіло і які якості вважалися бажаними чи неприйнятними.

Одним із найзначніших чинників, що змінює уявлення про тілесність та фізичну привабливість, є війна. Військові конфлікти не тільки призводять до масових фізичних ушкоджень та інвалідності, але й глибоко впливають на соціальні норми та естетичні стандарти. У контексті війни, тіло стає ареною, де переплітаються питання героїзму, мужності, виживання та технологічного прогресу. Втрата кінцівок, шрами, опіки та інші видимі травми перестають бути лише ознаками фізичної недосконалості та перетворюються на символи сили, витривалості та самопожертви.

Зокрема, сучасні збройні конфлікти, такі як україно-російська війна, демонструють, як інновації у сфері протезування змінюють уявлення про фізичну досконалість. Біонічні протези, що все частіше використовуються постраждалими від війни, стають не лише функціональними заміниками втрачених кінцівок, але й маркерами успішності та героїзму. Вони не лише допомагають відновити втрачені функції, але й наділяють своїх користувачів новими можливостями, тим самим трансформуючи традиційні уявлення про тілесність та функціональність.

Соціальні норми краси в умовах війни змінюються під впливом нових реалій, де функціональність і витривалість стають важливішими за зовнішню естетику. Цей процес супроводжується значними психологічними змінами, оскільки травма та адаптація до нових фізичних умов змушують індивідів переосмислювати власне тіло та його можливості. Відтак, суспільство стає більш толерантним до фізичних вад та каліцтв, сприймаючи їх як ознаки відважності і самопожертви.

Таким чином, дослідження впливу війни на тілесність і трансформацію соціокультурних уявлень про стандарти краси є надзвичайно актуальним. Це дозволяє глибше зрозуміти, як екстремальні умови та інновації впливають на соціальні норми і як це відображається у формуванні національної ідентичності та колективної свідомості. Біонічні протези, що набувають значення символів успішності та героїзму в сучасному українському суспільстві, є яскравим прикладом того, як війна трансформує уявлення про фізичну досконалість та соціальну адаптацію.

Постановка проблеми. Дослідження впливу війни на тілесність і трансформацію соціокультурних уявлень про стандарти краси є надзвичайно актуальним у контексті україно-російської війни з кількох причин. По-перше, війна призводить до значних фізичних і психологічних травм серед українських військовослужбовців та цивільного

населення, що вимагає переосмислення традиційних уявлень про тіло та його функціональність. Зміни, що відбуваються завдяки впровадженню біонічних протезів, мають суттєвий вплив на соціальну адаптацію та реабілітацію ветеранів, що є важливим аспектом відновлення суспільства після війни. По-друге, соціокультурний аналіз змін у стандартах краси в умовах війни дозволяє глибше зрозуміти процеси формування національної ідентичності та колективної свідомості українців. У сучасному глобалізованому світі, де технологічний прогрес швидко змінює уявлення про можливості людського тіла, дослідження таких феноменів, як біонічні протези, допомагає виявити нові культурні тренди і соціальні норми, що формуються під впливом екстремальних умов війни. По-третє, актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю розробки ефективних програм реабілітації та соціальної інтеграції для українських ветеранів, які зазнали фізичних втрат унаслідок війни. Біонічні протези, які стають не лише засобом відновлення фізичних функцій, але й символами героїзму та успішності, потребують детального вивчення з точки зору їхнього впливу на самосприйняття та соціальний статус користувачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявність в соціальних науках значної кількості теоретичної літератури з проблем стереотипізації тілесності дозволила виділити дві ключові парадигми досліджень: когнітивну і соціокультурну.

У *когнітивній парадигмі* дослідження тілесності зосереджується на тому, як люди обробляють, зберігають і використовують інформацію про своє тіло. Ця парадигма ґрунтується на концепціях Вуда-Барселоу та Тілка в когнітивній психології, яка вивчає ментальні процеси, такі як сприйняття, пам'ять, мислення і вирішення проблем [1; 2, с. 6–33]. Гілберт досліджує, як ці процеси впливають на сприйняття та оцінку власного тіла [3, с. 108–114]. Проблема сприйняття тіла визначається як багатовимірна психологічна конструкція, пов'язана з втіленням (складним досвідом життя у власному тілі). Кеш стверджує, що сприйняття тіла включає перцептивні (оцінка розміру чи форми тіла), аттитюдні (внутрішній тиск), когнітивні (думки і переконання щодо власного тіла), емоційні (позитивні та/або негативні почуття до власного тіла) та поведінкові компоненти (адаптація до нових фізичних можливостей і зміна щоденної діяльності) [4, с. 1–5]. Для цілей дослідження була використана шкала оцінки тіла Авалоса (Body Appreciation Scale) для визначення позитивного ставлення до свого тіла, його прийняття та захисту від впливу медіа-ідеалів [5, с. 297], а також шкала оцінки функціональності тіла Аллева (Functionality Appreciation Scale) [6, с. 22–44]. Прічард і Уолкер зазначають, що позитивне сприйняття тіла включає оцінку не лише фізичної зовнішності, але й функціональних можливостей тіла [7; 8, с. 3364]. Махер і Вонг підкреслюють, що більшість досліджень сприйняття тіла зосереджуються на фізичній зовнішності, ігноруючи його функціональні можливості [9, с. 345–353; 10].

У соціокультурній парадигмі досліджується, як соціальні та культурні фактори впливають на сприйняття та оцінку власного тіла. Ця парадигма ґрунтується на ідеях Фіорамонті Д.Л., який стверджує, що суспільні норми, культурні ідеали та медіа відіграють ключову роль у формуванні уявлень про тіло і фізичну привабливість [11, с. 343]. Соціальні норми та ідеали краси визначають, які типи тіла вважаються привабливими та бажаними в конкретному суспільстві, причому ці норми можуть варіюватися залежно від культури, історичного періоду та соціального контексту, як зазначають Ріджвей і Гілберт [12, с. 209–220; 13, с. 108–114]. Гобін К.С. підкреслює, що медіа, такі як телебачення, журнали, фільми та соціальні мережі, активно поширюють ідеалізовані образи тіла [14, с. 200–206]. Ці образи часто обробляються за допомогою ретуші та інших методів маніпуляції, створюючи нереалістичні стандарти краси. Дослідження Каннінгема, Махона і Хеві демонструють, що постійний вплив медіа може викликати незадоволення своїм тілом, особливо серед молоді [15, с. 241–253; 16].

Окремо було проведено мета-аналіз соціологічних та антропологічних досліджень, представлених у публікаціях П. Адібі, Й. М. Кіндера, М. Сальванте, К. М. Брайан та Р. Аткина [17; 18; 19; 20; 21]. Ці дослідження показують, що культурні уявлення про тіло зазнають значних змін під впливом війни. Зокрема, у військових суспільствах тіло часто стає символом національної ідентичності та колективної пам'яті. Ці дослідження також підтверджують, що вплив культури на сприйняття тілесності варіюється серед різних етнічних груп і в різних історичних контекстах. Історичні гендерні аспекти інвалідності, пов'язані з війною, вивчаються через призму суспільних уявлень і гендерних ролей, які впливають на ставлення до інвалідів-ветеранів та їх репрезентацію. В них аналізуються взаємозв'язки між інвалідністю, гендером і війною, що висвітлюють складну динаміку, з якою стикалися інваліди під час і після світових воєн.

Війна значно впливає на тіла солдатів та їхні подальші ролі в суспільстві. Дослідження Р. Аткина підкреслюють, що інвалідність не повинна розглядатися лише як трагічний фінал або символ відданості, а навпаки, акцент робиться на тому, як інваліди справлялися зі своїми інвалідностями та суспільними наслідками. Формування Корпусу інвалідів США та еволюція державних визначень інвалідності відіграли ключову роль у житті цих чоловіків, ілюструючи перетин війни, суспільства та інвалідності. Медичні, політичні та соціокультурні дискурси, а також особисті історії солдатів формували уявлення про героїзм та інвалідність. Ці репрезентації відображали ширший національний досвід і служили ідеологічним цілям, висвітлюючи, як індивідуальні інвалідності, пов'язані з війною, перепліталися з суспільними цінностями та національною ідентичністю [21].

Мета статті. Метою статті є дослідження соціокультурних аспектів змін у сприйнятті тілесності та стандартів нормативного тіла

в контексті україно-російської війни. Стаття зосереджена на аналізі впливу війни на соціальні норми та уявлення про тіло, а також на вивченні процесів формування нових естетичних стандартів і культурних цінностей в сучасному українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу. У кожній культурі та історичній епосі існують стандарти нормативного тіла, що визначають, які фізичні риси вважаються прийнятними та бажаними. Хоча ці стандарти змінюються з часом та місцем, спільним завжди було маргіналізація тіл з каліцтвами. Починаючи з періоду після Першої світової війни, під впливом гуманізації культури, спостерігається поступовий процес толерування тіл з інвалідністю та зміна емоційного фону від відрази до співчуття. Багаточисленні дослідження сприйняття покалічених тіл після війн свідчать про складність цього явища, яке включає фізичні, психологічні та соціальні аспекти. Важливо враховувати всі ці аспекти для розуміння повного впливу війни на індивідуальне та колективне сприйняття тілесності. Довгострокова підтримка та розуміння з боку суспільства є критично важливими для успішної реабілітації ветеранів, включаючи надання необхідних ресурсів для фізичної та психологічної реабілітації.

Під час Першої світової війни значна кількість солдатів зазнала важких поранень, які призводили до ампутацій та каліцтв. Це стало поштовхом для розвитку хірургічних методів та протезування. Сучасні методи хірургії, такі як ампутації з клаптями шкіри для створення здорового кукса, дозволили значно покращити результати для поранених солдатів. Проте багатьом солдатам доводилося пережити кілька реампутацій для досягнення оптимального результату. Протези, розроблені під час війни, стали більш функціональними завдяки новим матеріалам і дизайнам, забезпечуючи більш зручне та функціональне використання протезів завдяки співпраці між хірургами та виробниками [20]. Каліцтва, особливо травми обличчя, мали значні психологічні та соціальні наслідки. У період між двома світовими війнами такі солдати, відомі у Франції як "gueules cassées", стали символами війни. Хоча вони намагалися вести нормальне життя, їхня присутність викликала різні реакції в суспільстві, від співчуття до відторгнення. Дослідження Маржорі Гергардта 2015 року [22, с. 304] аналізують ці питання, вивчаючи життя та репрезентації поранених солдатів у Франції, Німеччині та Великій Британії у 1920-1930-х роках. Ці солдати, які намагалися повернутися до звичного життя, часто ставали символами війни і відігравали важливу роль у культурній пам'яті суспільства. Соціальне ставлення до покалічених солдатів включало як співчуття, так і певну відстороненість. У деяких випадках люди уникали взаємодії з солдатами з видимими травмами обличчя, що додатково ускладнювало їхню соціальну адаптацію. Водночас ці солдати ставали важливими фігурами в дискусіях про мужність, героїзм та людяність під час війни та після неї [21].

Війна 1941–1945 років у Радянському Союзі залишила глибокі соціальні та психологічні рани, особливо для ветеранів, які зазнали тяжких поранень. Подібно до французьких «gueules cassées», радянські солдати з каліцтвами стикалися з різними суспільними реакціями. Поранення обличчя, втрата кінцівок та інші видимі травми мали серйозні психологічні наслідки, постійно нагадуючи суспільству про жахи війни. Дослідження показали, що радянські ветерани Другої світової війни стикалися зі значними соціальними та психологічними проблемами після повернення додому. Спочатку їх вітали як героїв, але згодом багато хто зустрічався з байдужістю або навіть ворожістю. Ця невідповідність між їхньою військовою доблестю та мирною реальністю часто призводила до почуття ізоляції та маргіналізації [23, с. 113–144]. Соціальна адаптація поранених ветеранів була надзвичайно складною. Політика радянського уряду щодо ветеранів була суперечливою: з одного боку, їх визнавали героями, а з іншого – намагалися приховати їхнє існування, і навіть згадки про них. Наприклад, служба безпеки СМЕРШ конфіскувала фотографії з зображеннями покалічених солдатів, щоб не компрометувати образ доблесної Червоної армії. У 1947 році керівництво країни прийняло рішення «очистити» публічний простір від покалічених ветеранів. Їх масово відправляли в спеціальні табори, що показувало, як влада намагалася приховати наслідки війни, зберігаючи ідеалізований образ переможців [24]. Попри всі труднощі, багато ветеранів залишалися важливими фігурами в культурній пам'яті суспільства. Їхні історії про мужність, героїзм та людяність ставали центральними у національному наративі про війну, хоча їхня реальна соціальна інтеграція взагалі не проводилася.

Після В'єтнамської війни дослідження сприйняття покалічених тіл і соціальної адаптації ветеранів стали важливими для розуміння впливу війни на психічне та соціальне здоров'я. Багато солдатів зазнали серйозних фізичних травм, включаючи ампутації та каліцтва від вибухів і поранень, що спричинило значні виклики в соціальній адаптації та сприйнятті себе і своїх тіл. Дослідження показують, що ветерани з покаліченими тілами часто стикалися з психологічними проблемами, такими як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія та відчуження від суспільства. Суспільне сприйняття ветеранів після В'єтнамської війни було неоднозначним. Багато ветеранів відчували себе маргіналізованими та стигматизованими через негативні асоціації з війною. Вони часто сприймалися як «порушники миру» або «жертви» без належного розуміння їхнього героїзму та самопожертви. Це призвело до формування негативних стереотипів, що погіршило їхню соціальну інтеграцію [18, с. 1000–1001]. Зусилля з реабілітації ветеранів включали розвиток протезування та психосоціальної підтримки. Важливу роль у підтримці ветеранів відігравали програми терапії та консультивання, що допомагали їм справлятися з психологічними травмами та адаптуватися до життя після війни. Наприклад,

ветерани отримували допомогу через програми, спрямовані на підвищення самооцінки та прийняття себе, що було критично важливо для їхньої адаптації до цивільного життя [15, 241–253].

Після війн у Югославії було проведено ряд досліджень, що стосуються сприйняття покалічених тіл і соціальної адаптації ветеранів. Ветерани, які зазнали серйозних фізичних травм під час конфлікту, часто стикалися з важкими психологічними та соціальними наслідками. Багато з них страждали від посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії та соціальної ізоляції. Дослідження (National Veterans Foundation, 2023) показали, що ці ветерани потребували спеціалізованої підтримки для подолання фізичних і психічних травм, а також для реінтеграції в суспільство. У суспільствах, що пережили югославські війни, спостерігалася складна реакція на ветеранів з покаліченими тілами. Часто ветерани сприймалися як «забруднені» війною, що призводило до їхньої соціальної маргіналізації та виключення з публічного дискурсу. Це ускладнювало їхню соціальну адаптацію і збільшувало ризик розвитку психологічних проблем. Попри труднощі, багато зусиль було спрямовано на реабілітацію ветеранів, включаючи розвиток програм психосоціальної підтримки та фізичної реабілітації. Також було створено різні організації та ініціативи для збору свідчень, документування обставин смертей і підвищення обізнаності про важливість подолання минулих конфліктів для сприяння процесу примирення [24]. Політичні еліти та інституції у пост'югославських державах часто перешкоджали процесу примирення, підтримуючи культурні заперечення і конкурентні наративи про минуле. Це створювало додаткові труднощі для інтеграції ветеранів у суспільство та визнання їхнього досвіду.

Аналізуючи сприйняття покалічених тіл та соціальну адаптацію ветеранів у різних історичних контекстах, можна зробити важливі висновки для розуміння сучасної ситуації в українському суспільстві, яке зараз знаходиться у стані війни. Досвід минулих воєн, включаючи Першу світову війну, В'єтнамську війну та війни в Югославії, демонструє складність процесу соціальної інтеграції ветеранів та маргіналізації людей з каліцтвами. Війна в Україні створює нові виклики для соціальної адаптації ветеранів та сприйняття суспільством тіл з каліцтвами. Багато українських солдатів та цивільних осіб зазнали важких поранень, що призвело до ампутацій та інших серйозних травм. У цьому контексті виникає питання про те, як українське суспільство сприймає цих людей, а також як можуть змінюватися стандарти нормативних тіл. У світлі гуманізації культури та зростання уваги до прав людини, стандарти нормативних тіл можуть еволюціонувати, включаючи ширший спектр фізичних особливостей.

Сучасні соціологічні дослідження, проведені в Україні, зосереджуються на вивченні ставлення суспільства до ветеранів та людей з інвалідністю, а також на визначенні ефективних підходів до їх підтримки.

Таблиця

Наслідки війн та інтеграція ветеранів в суспільне життя

Категорія	Перша світова війна (1914–1918)	Війна 1941–1945	В'єтнамська війна	Югославська війна
Фізичні та психологічні наслідки	Фізичні: важкі поранення, ампутації, каліцтва, розвиток протезування. Психологічні: ПТСР, депресія, "шок від снарядів" (shell shock)	Фізичні: важкі поранення, ампутації, каліцтва. Психологічні: ПТСР, депресія, ізоляція, соціальне неприйняття	Фізичні: серйозні поранення, ампутації, наслідки від вибухів. Психологічні: ПТСР, депресія, ізоляція, наркоманія	Фізичні: важкі поранення, ампутації, наслідки від мін. Психологічні: ПТСР, депресія, соціальна ізоляція, травма від етнічних конфліктів
Соціальне сприйняття та стигматизації	Ветерани часто сприймалися як герої, але також стикалися з труднощами через каліцтва. Багато хто ставав об'єктом співчуття та милосердя	Спочатку вітали як героїв, але згодом стигматизували через каліцтва, що нагадували про жахи війни	Ветерани часто відчували себе маргіналізованими та стигматизованими через негативні асоціації з війною. Часто сприймалися як порушники миру	Ветерани відчували складну реакцію суспільства: від співчуття до відторгнення. Часто маргіналізовані та виключені з публічного дискурсу
Реабілітація та підтримка	Розвиток хірургічних методів та протезування. Психологічна підтримка була обмеженою	Держава визнала ветеранів героями, але спроби приховати їхні страждання обмежували доступ до належної реабілітації	Програми реабілітації включали розвиток протезування, психосоціальної підтримки. Програми терапії для допомоги з ПТСР	Програми реабілітації включали фізичну та психологічну допомогу, підтримку з боку міжнародних організацій та місцевих НУО
Адаптація та підтримка	Обмежені соціальні програми, багато ветеранів залишалися без належної підтримки	Обмежені соціальні програми, зусилля держави з "очищення" публічного простору від ветеранів з каліцтвами	Підтримка з боку уряду та ветеранівських організацій, але багато хто залишався без достатньої допомоги	Розробка програм психосоціальної підтримки, фізичної реабілітації та інтеграції ветеранів у суспільство. Проблеми з політичними елітами, що перешкоджають примиренню

Джерело: розроблено на основі досліджень Gehrhardt Ml. (2013); S. Zyatiev, (2021); S. Cunningham, C. Hudson, (2021); S. Powell, E. Duraković-Belko (2024).

Проте це не повністю відповідає цілям нашого дослідження. У травні 2024 року ми провели опитування 270 респондентів-киян різних соціально-демографічних груп: від підлітків до людей старшого віку, щоб з'ясувати їхнє ставлення до покалічених війною тіл. Опитувальник включав питання про ставлення до людей з біонічними протезами, інших фізичних каліцтв, а також про соціальні норми краси. Для перевірки широти відповідей ми також провели фокус-групи, зосередившись на двох ключових групах населення: підлітках та молодих незаміжніх жінках. Підлітки, як представники майбутнього суспільства, формують свої погляди та ставлення, що впливатимуть на соціальні норми у майбутньому. Молоді незаміжні жінки, які представляють демографічне майбутнє, приймають рішення щодо партнерства та створення родини, що має не тільки значні соціальні та економічні наслідки, але й прямий вплив на зміну стандартів нормативних тіл.

За результатами дослідження, всі опитані висловлюють позитивне ставлення до людей з інвалідністю. Це свідчить про зростання толерантності та емпатії в українському суспільстві. Незалежно від типу інвалідності, респонденти демонструють готовність підтримувати та інтегрувати людей з фізичними вадами у соціальне життя. Це особливо важливо в контексті війни, де кількість людей з інвалідністю значно зростає. Позитивне ставлення до людей з біонічними протезами є особливо вираженим, що вказує на існування градація каліцтва в суспільстві. Це означає, що різні типи фізичних травм сприймаються по-різному, і такі відмінності можуть впливати на соціальну інтеграцію та ставлення до постраждалих людей. Ось кілька ключових аспектів, які варто враховувати:

1. Біонічні Протези

– *Героїзм і Технології*: люди з біонічними протезами можуть сприйматися як символи героїзму та технологічного прогресу. Більше того, біонічні протези мають глибоке символічне значення, яке виходить далеко за межі фізичного відновлення. Його наявність автоматично асоціюється з образом захисника Вітчизни, підкреслюючи героїчний характер індивіда та його відданість національній справі. Ветерани, які використовують біонічні протези, сприймаються як сучасні герої, які не тільки пережили фізичні випробування війни, але й стали втіленням стійкості та інноваційного прогресу.

2. Інші Каліцтва (опіки, відсутність кінцівок, інші видимі травми)

– *Стигматизація і співчуття*: люди з видимими травмами, такими як опіки чи відсутність кінцівок, можуть стикатися зі стигматизацією та відчуженням. Їхні травми можуть викликати дискомфорт і навіть огиду у деяких людей через соціальні стереотипи, страх та провину. Всі респонденти виявляють співчуття, але цього не завжди достатньо для повної соціальної інтеграції.

Така розбіжність у ставленні, градація каліцтва може призвести до різної якості життя та можливостей соціальної інтеграції для людей

з різними типами травм в майбутньому. Люди з біонічними протезами можуть мати більше соціальних і професійних можливостей, тоді як інші можуть відчувати більшу ізоляцію. Відчуття відторгнення та негативне ставлення можуть посилити психологічні проблеми, такі як депресія та ПТСР, у людей з видимими травмами.

Хоча в цілому українське суспільство демонструє співчутливе ставлення до покалічених війною тіл та ідентифікує їх з кращими представниками української нації, існує суттєва варіативна залежність цього ставлення від гендеру та віку. Чоловіки та жінки по-різному реагують на ветеранів, виходячи зі своїх традиційних ролей та очікувань. Вікові групи також демонструють різні рівні емпатії, розуміння та підтримки, що базуються на їхніх життєвих досвідах та впливі медіа.

Чоловіки проявляють найбільшу солідарність та розуміння до поранених ветеранів, особливо якщо вони самі брали участь у військових діях. Вони часто бачать у покалічених війною людей символи мужності та героїзму. Однак, чоловіки, які не мають військового досвіду, можуть відчувати дискомфорт або незручність у спілкуванні з пораненими ветеранами, що пов'язано з їхньою неспроможністю повністю зрозуміти пережиті ветеранами травми та відчуттям провини або страху.

Жінки зазвичай виявляють більше емпатії та емоційної підтримки до поранених ветеранів. Вони часто бачать у них не тільки героїв, але й жертв, які потребують допомоги та догляду. Їх ставлення часто включає сильний емоційний аспект, оскільки жінки можуть бути залучені до догляду за пораненими як у сім'ї, так і в медичних закладах.

Підлітки та молоді люди часто формують своє ставлення до поранених ветеранів під впливом медіа та освітніх програм. Вони можуть проявляти цікавість та співчуття, але також можуть мати певний рівень відстороненості через відсутність особистого досвіду війни. Молодь бачить у ветеранах приклади мужності, але одночасно відчуває страх або дискомфорт при взаємодії з людьми, які мають видимі травми.

Люди середнього віку часто виявляють більш глибоке розуміння та співчуття до поранених ветеранів, особливо якщо вони мають військовий досвід або мають близьких родичів (друзів), які служать в армії. Вони бачать у ветеранах приклади самопожертви та відваги. Ця група також є найактивнішою у підтримці ініціатив щодо реабілітації та соціальної інтеграції ветеранів, визнаючи важливість їхньої ролі у суспільстві.

Старше покоління, яке не переживало безпосередньо військових конфліктів, часто виявляє високий ступінь емпатії та поваги до поранених ветеранів. Вони можуть бачити у них відображення власного досвіду переживання наслідків війни 1941–1945 років через своїх покалічених батьків чи знайомих, що залишило глибокий слід у їхній пам'яті та розумінні жахів війни. Їх ставлення часто включає підтримку та визнання важливості пам'яті про війну та військових зусиль для збереження національної ідентичності та колективної пам'яті.

Особливості ставлення до покалічених війною у підлітків та молодих незаміжніх жінок.

Підлітки часто характеризуються жорсткими тілесними стандартами та схильністю до стигматизації, що може впливати на їх ставлення до людей з фізичними вадами, в тому числі до покалічених війною. Дослідження показують, що підлітки можуть мати негативні або неоднозначні ставлення до осіб з видимими травмами через вплив соціальних норм та медіа, які формують ідеали краси та фізичної досконалості. Підлітки можуть висловлювати як співчуття, так і відчуження стосовно покалічених війною, залежно від особистого досвіду та рівня освіти з питань інклюзії. Це підтверджується дослідженнями [25; 26, с. 343], яке показало, що підлітки формують своє ставлення до осіб з інвалідністю під впливом медіа та соціального оточення, що може включати як позитивні, так і негативні стереотипи.

Молоді незаміжні жінки, як і підлітки, піддаються впливу соціальних стандартів краси, що можуть впливати на їхні відносини та вибір партнерів. Дослідження показує, що жінки часто оцінюють фізичну привабливість як важливий аспект у виборі партнера, а наявність видимих фізичних вад може впливати на їх рішення. Водночас, жінки більш схильні до емпатії та можуть підтримувати покалічених війною через почуття співчуття та розуміння важливості моральних якостей і внутрішньої сили. До таких висновків прийшли і автори статей, які аналізували ставлення до зовнішнього вигляду і стигму, пов'язану з тілесними вадами, і вказує, що молоді жінки при виборі партнера можуть відчувати більше тиску щодо відповідності соціальним стандартам краси [27; 28].

Для перевірки широти відповідей було проведено фокус-групи, які дозволили глибше зрозуміти ставлення респондентів до людей з інвалідністю. Фокус-групи склалися з підлітків 14–18 років (12 осіб) та молодих незаміжніх жінок у віковій категорії 18–35 років (15 осіб), що дозволило отримати різноманітні погляди та думки. Учасники відкрито обговорювали свої погляди, переживання та досвід взаємодії з людьми з інвалідністю. Це забезпечило більш глибоке розуміння того, як різні фактори, такі як соціальний тиск, культурні стереотипи та особистий досвід, впливають на їх ставлення. Такий підхід дозволив виявити приховані мотиви та справжні емоції, які могли бути замасковані під час анкетування, забезпечуючи більш точну і повну картину соціального ставлення до людей з інвалідністю.

Молоді незаміжні жінки показали високу емпатію та підтримку до людей з біонічними протезами. Вони розглядають біонічні протези як маркер успішності та символ технологічного прогресу. Наявність біонічного протезу часто асоціюється з багатством, наявністю важливих соціальних зв'язків (наприклад, у сфері державного сектору), а також з високим рівнем освіти та професійного розвитку. Це може бути пояснено тим, що біонічні протези є дорогими і складними

у виробництві, і отримати їх можуть лише ті, хто має значні ресурси або впливові зв'язки. Таким чином, молоді жінки бачать у власниках біонічних протезів людей, які мають високий соціальний статус та можливості. Ця асоціація з успішністю робить біонічні протези привабливими у соціальному контексті.

Проте, наявність видимих фізичних вад, таких як опіки або відсутність кінцівок, може негативно впливати на їх вибір потенційного партнера. Це свідчить про вплив соціальних стандартів краси на рішення молодих жінок. Вони можуть відчувати тиск з боку суспільства, який змушує їх дотримуватися високих стандартів фізичної привабливості, що ускладнює прийняття людей з видимими травмами. Водночас, жінки можуть співчувати таким людям і розуміти їхній біль, але це не завжди трансформується у готовність до близьких стосунків.

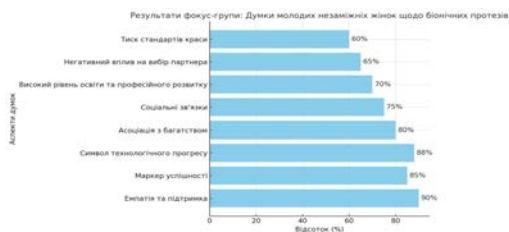

Рис. 1. Ставлення незаміжніх жінок до біонічних протезів

Підлітки Результати фокус-груп, проведених серед підлітків виявили значну полярність у ставленні до людей з каліцтвами за гендерною ознакою. Це дозволило глибше зрозуміти, як юнаки та дівчата сприймають людей з фізичними вадами, зокрема тих, хто постраждав внаслідок війни в Україні. Розбіжності виявилися не тільки в емоційному підході, але й у соціальних та психологічних аспектах сприйняття. Виявилось, що дівчата і юнаки мають різні реакції на людей з каліцтвами. Дівчата виявили більш високий рівень емпатії, співчуття та вдячності до поранених ветеранів і людей з біонічними протезами. Вони сприймали їх як героїв, які подолали значні труднощі та виявили мужність і стійкість. З іншого боку, юнаки частіше демонстрували негативне та відсторонене ставлення до людей з фізичними вадами. Вони відчували дискомфорт і навіть страх при взаємодії з такими людьми. Це може бути пов'язано з бажанням уникнути конфронтації з реальністю війни та її наслідками, а також з небажанням стикатися з власною вразливістю. Також це пояснюється серйозним впливом медіа, які пропагують ідеалізовані образи, та соціальним тиском, який змушує їх уникати відмінностей. Юнаки також висловлювали думку, що люди з фізичними вадами, особливо з відсутністю кінцівок, не можуть бути повноцінними членами суспільства. Вони сприймали їх як таких, що постійно щось вимагають і мають

претензії до суспільства. Це ставлення базувалося на стереотипах про те, що життя цих людей неповноцінне і закінчене, тому вони не принесуть в майбутньому жодної користі.

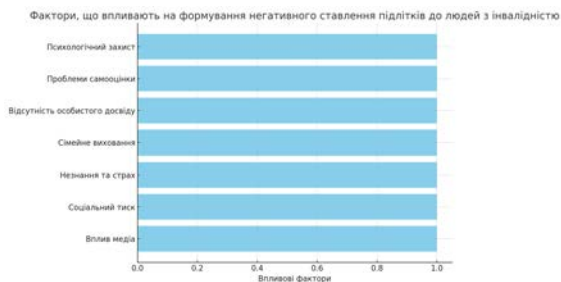

Рис. 2. Ставлення підлітків до людей з каліцтвами

Інша важлива знахідка фокус-груп полягала в тому, що на думку всіх підлітків біонічні протези не викреслюють людей з активного життя. Люди з біонічними протезами залишаються соціально активними і часто навіть стають героями у суспільній свідомості. Вони сприймаються як символи технологічного прогресу та героїзму, здатні продовжувати професійну діяльність, брати участь у соціальних ініціативах і надихати інших своїм прикладом.

Результати якісного дослідження свідчать про те, що існують значні відмінності у ставленні до різних видів інвалідності серед підлітків та молодих незаміжніх жінок. Біонічні протези сприймаються значно позитивніше завдяки асоціаціям з технологічним прогресом та героїзмом і можливістю повноцінного життя в подальшому. Молоді незаміжні жінки, як демографічне майбутнє суспільства, демонструють вплив соціальних стандартів на їхні рішення. Їхнє позитивне ставлення до біонічних протезів можна використовувати для подолання негативних стереотипів щодо інших видів травм. Важливо проводити кампанії, які підкреслюють важливість моральних якостей та внутрішньої сили людей, незалежно від їхніх фізичних вад.

Висновки і пропозиції. Військові конфлікти завжди залишали значний слід в суспільствах, змінюючи не лише політичні та економічні структури, а й соціокультурні уявлення та норми. Україноросійська війна є яскравим прикладом таких трансформацій, впливаючи на сприйняття тілесності та стандарти нормативних тіл. Одним із ключових аспектів цієї зміни є роль біонічних протезів, які стають символами успішності, героїзму та технологічного прогресу. Війна в Україні супроводжується масовими фізичними травмами та інвалідністю і суттєво трансформує соціальні норми та естетичні стандарти. Тіло ветеранів, які використовують біонічні протези, стає символом не

тільки фізичної досконалості, але й витривалості, сили та самопожертви. Біонічні протези не лише допомагають відновити втрачені функції, але й відкривають нові можливості для своїх користувачів, змінюючи традиційні уявлення про функціональність тіла.

Українське суспільство загалом демонструє високу толерантність до тіл з інвалідністю. Біонічні протези часто сприймаються як ознака мужності та успішності, що свідчить про значний зсув у соціальних нормах та стандартах краси. Однак у суспільстві існує градація каліцтв. Біонічні протези, завдяки своїй технологічній складності та асоціаціям із супергеройськими образами, сприймаються більш позитивно. Водночас, інші види травм, такі як опіки чи відсутність кінцівок, можуть викликати стигматизацію і дискомфорт у суспільстві. Підлітки залишаються найбільш стигматизуючою групою населення, оскільки вони найбільше піддаються впливу традиційних стандартів нормативного тіла. Молоді жінки, з іншого боку, демонструють високий рівень емпатії до людей з біонічними протезами, хоча і піддаються впливу соціальних стандартів краси. Біонічні протези набувають значення важливих культурних маркерів, символізуючи не тільки фізичне відновлення, але й успішність, мужність і технологічний прогрес. Вони змінюють традиційні уявлення про інвалідність, додаючи позитивних конотацій та підкреслюючи важливість інноваційних технологій у сучасному світі. Ці протези стають символами нового типу героїзму, де функціональність і витривалість виходять на перший план.

Медіа відіграють ключову роль у формуванні нових соціокультурних уявлень про тіло та красу. Позитивні образи людей з біонічними протезами в медіа сприяють їх сприйняттю як символів героїзму та успішності, допомагаючи подолати негативні стереотипи щодо інших видів фізичних травм. Це підкреслює важливість медіа-кампаній, спрямованих на популяризацію позитивних образів людей з інвалідністю, що сприяє формуванню більш толерантного та інклюзивного суспільства.

Біонічні протези інтегруються в національний наратив як символи технологічного прогресу та героїзму, сприяючи формуванню нових культурних цінностей і національної ідентичності. Вони стають частиною національної пам'яті, підкреслюючи важливість інновацій і технологій у розвитку суспільства. Ветерани, які використовують такі протези, стають іконічними постатями, що символізують мужність і прогрес. Таким чином, війна не тільки змінює фізичні тіла людей, але й трансформує соціокультурні уявлення про тіло, стандарти краси та героїзм. Біонічні протези стають новими символами цих змін, підкреслюючи важливість інноваційних технологій та людської витривалості в умовах сучасних викликів.

Список використаної літератури

1. Wood-Barcalow NL, Tylka TL, Augustus-Horvath CL. “But I Like My Body”: positive body image characteristics and a holistic model for young-adult women. *Body Image*. 2010. Available from: <https://sci-hub.se/10.1016/j.bodyim.2010.01.001>

2. Tylka TL. Overview of the field of positive body image. In: Daniels EA, Gillen MM, Markey CH, editors. *Body Positive: Understanding and Improving Body Image in Science and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press; 2018. pp. 6–33.

3. Gilbert P. Explorations into the nature and function of compassion. *Curr Opin Psychol*. 2018. pp. 108–114.

4. Cash TF. Body image: past present and future. *Body Image*. 2004. pp. 1–5. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1740144503000111>

5. Avalos LC, Tylka TL, Wood-Barcalow N. The body appreciation scale: development and psychometric evaluation. *Body Image*. 2005. 297 p.

6. Alleva JM, Tylka TL, Kroon Van Diest AM. The functionality appreciation scale (FAS): development and psychometric evaluation in U.S. community women and men. *Body Image*. 2017. pp.28-44.

7. Prichard I, Kavanagh E, Mulgrew KE, Lim MSC, Tiggemann M. The effect of Instagram #fitspiration images on young women's mood body image and exercise behaviour. *Body Image*. 2020. Available from: <https://ifp.nyu.edu/2020/journal-article-abstracts/s1740144519302578/>

8. Walker CE, Krumhuber EG, Dayan S, Furnham A. Effects of social media use on desire for cosmetic surgery among young women. *Curr. Psychol*. 40, 2021. pp. 3355–3364.

9. Maher AL, Lane BR, Mulgrew KE. Self-compassion and body dissatisfaction in men: extension of the tripartite influence model. *Psychol Men Masculinity*. 2021. pp. 345–353.

10. Wong MYC, Chung PK, Leung KM. Psychometric properties of Chinese translated body compassion scale (BCS) among Hong Kong adolescents. 2021. Available from: <https://read.qxmd.com/read/35024048/psychometric-properties-of-chinese-translated-body-compassion-scale-bcs-among-hong-kong-adolescents>

11. Fioramonti DL, Ebener DJ, Arrastia-Chisholm MC. Attitudes Toward Individuals With Disabilities: The Effects of Age Gender and Relationship. *J Relationships Res*. 2019; 66(4), p. 343. Available from: <https://www.cambridge.org/core/journals/australian-journal-of-rehabilitation-counselling/article/abs/attitudes-toward-employees-with-disabilities-a-systematic-review-of-selfreport-measures/755828F5EB67A8856BE9FE24ADED7FD5>

12. Ridgeway RT, Tylka TL. College men's perceptions of ideal body composition and shape. *Psychol Men Masc*. 2005. pp. 209–220.

13. Gilbert P. Explorations into the nature and function of compassion. *Curr Opin Psychol*. 2018. pp.108–114.

14. Gobin KC, McComb SE, Mills JS. Testing a self-compassion micro-intervention before appearance-based social media use: implications for body image. *Body Image*. 2021; pp. 200–206.

15. Cunningham S, Hudson CC, Harkness K. Social media and depression symptoms: a meta-analysis. *Res Child Adolesc Psychopathol*. 2021; pp. 241–253.

16. Mahon C, Hevey D. Processing Body Image on Social Media: Gender Differences in Adolescent Boys' and Girls' Agency and Active Coping. *Front Psychol*. Available from: *Directory of Open Access Journals*. 2021. 235 p.

17. Adibi P, Golshan R, Hasanzadeh A. Comparison of Attitudes Toward Disability and People with Disability. *BMC Public Health*. Available from: *BMC Public Health*. 2020. 634 p.

18. Kinder JM. Out of the Horrors of War: Disability Politics in World War II America. By Audra Jennings *Journal of Social History* Volume 52 Issue 3 Spring 2019 pp. 1000–1001. Available from: <https://doi.org/10.1093/jsh/shx061>

19. Salvante M. Introduction: Gender and Disability in the Two World Wars. *J Soc Hist.* 2020;53(3): pp. 595–603.

20. Brian KM. Bodies in Blue: Disability in the Civil War North. *J Am Hist.* 2021;107(4). pp. 1008-1009. Available from: <https://academic.oup.com/jah/article-abstract/107/4/1008/6157141>

21. Atkin R. Bodies of War: Disabilities and Heroism in the First World War. *J Lusophone Stud.* 2018;3(1). Available from: <https://doi.org/10.21471/jls.v3i1.207>

22. Gehrhardt M. The Men with Broken Faces: Gueules Cassées of the First World War. Bern: Peter Lang. 2015. 304 p. Available from: <https://edubirdie.com/examples/injured-soldiers-and-veterans-essay/>

23. Markwick R. Soviet Veterans as an Entitlement Group 1945-1955. *Slavic Rev.* 2006;65(1): pp. 113–144.

24. Зятев С. Про зачистку фронтовиків-інвалідів після війни, або якою насправді була сталінська "шана" ветеранам. 2021. Доступно за посиланням: <https://armyinform.com.ua/2021/05/25/pro-zachystku-frontovykyiv-invalidiv-pislya-vijny-abo-yakoyu-naspravdi-bula-stalinska-shana-veteranam/>

24. Powell S, Duraković-Belko E, Šošić Z, et al. Long-term psychological distress of Bosnian war survivors: an 11-year follow-up of former displaced persons, returnees, and stayers. *BMC Psychiatry.* 2024. <https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12888-018-1996-0>

25. Babik I, Gardner ES. Factors Affecting the Perception of Disability: A Developmental Perspective. *Front Psychol.* 2021. Available from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.702166/full>

26. Chae S, Park EY, Shin M. School-Based Interventions for Improving Disability Awareness and Attitudes Towards Disability of Students Without Disabilities: A Meta-Analysis. *Int J Disabil Dev Educ.* 2019; 66(4):343. Available from: Taylor & Francis Online

27. Mazurkiewicz N, Krefta J, Lipowska M. Attitudes Towards Appearance and Body-Related Stigma Among Young Women With Obesity and Psoriasis. *Front Psychiatry.* 2021;12:788439. Available from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.788439/full>

28. Castellanos Silva R, Steins G. Social Media and Body Dissatisfaction in Young Adults: An Experimental Investigation of the Effects of Different Image Content and Influencing Constructs *Front Psychol.* 2023;14:1037932. Available from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2023.1037932/full>

Stadnik O. F., Vaniushyna O. F. Reconstruction of the normal body through bionic prostheses: socio-cultural analysis of military injuries and heroism in Ukrainian society

The article focuses on the impact of military conflicts, in particular the Ukrainian-Russian war, on anthropological ideas about the body, as well as on changes in social norms and aesthetic standards. It is emphasized that physical injuries and disabilities caused by military operations lead to the active use of modern prosthetic technologies. Particular attention is paid to bionic prostheses, which, due to their

functionality and aesthetic appeal, are becoming popular among war victims. It is noted that bionic prostheses not only restore the lost functions of the limbs, but also open up new opportunities for their users, changing the traditional ideas of physicality and functionality. The article examines how these prostheses affect social beauty norms and perceptions of physical perfection, shifting the emphasis to functionality and endurance. The psychological aspects of war also play an important role in shaping perceptions of the body, forcing individuals to rethink their own bodies and their capabilities. The study shows that the general population is tolerant of bodies with disabilities, and bodies with bionic prostheses are often seen as a sign of courage and heroism. The most stigmatizing group turned out to be adolescents who tend to conform to normative body standards, while young women show high levels of empathy for people with disabilities, although they are also influenced by social standards. In modern Ukrainian society, bionic prostheses are becoming symbols of success and heroism, and veterans who use them are turning into icons of courage and technological progress. It is noted that bionic prostheses not only help to return to an active life, but also provide additional opportunities, making their users more durable and effective. The article emphasizes the importance of studying the impact of war on physicality and the transformation of socio-cultural ideas about beauty standards in the context of the Ukrainian-Russian war. The study demonstrates that the introduction of bionic prostheses has a significant impact on the social adaptation and rehabilitation of veterans, as well as on the formation of new cultural values, where innovations and technologies are integrated into the national narrative.

Key words: corporality, military conflicts, heroism, socio-cultural concepts, social norms, disability.